

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Liina Jundas

KUTSEKESKHARIDUSEGA KUTSEÕPETAJAKOOLITUSE ÜLIÕPILASTE
RASKUSED JA ÕPINGUTE KATKESTAMISE PÕHJUSED

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kutsepedagoogika nooremlektor Liana Roos

Tartu 2022

Kokkuvõte

Kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse üliõpilaste raskused ja õpingute katkestamise põhjused

Kutsehariduse taustaga õppijad kogevad kõrghariduses mitmeid raskuseid ning võivad juba õpingute alguses kogeda seetõttu suuremat ärevust, mis suurendab omakorda tõenäosust õpingute katkestamiseks. Samas oodatakse kutseõpetaja bakalaureuseõppekavale õppima just kutsehariduse taustaga õppijaid. Bakalaureusetöö eesmärk oli selgitada välja, milliseid raskuseid kogesid kutsehariduse taustaga kutseõpetajakoolituse üliõpilased kõrgkooliõpingutes ja millised olid nende õpingute katkestamise põhjused. Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuudega neljalt kutseõpetajakoolituse katkestajanult. Induktiivse sisuanalüüsi tulemusel selgus, et raskusteks osutusid üliõpilaste vähesed eneseregulatsioonioskused ning õppega seonduvad probleemid. Katkestamiste põhjusteks tuuakse nii õppest kui ka õppijast endast tulenevaid põhjuseid. Samas katkestamise põhjus ei tulene alati otseselt raskustest, mida üliõpilased kogesid. Tulemused osutavad, et oluline on toetada kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse tudengite eneseregulatsioonioskuste arendamist õpingute alguses.

Võtmesõnad: kutseõpetajakoolitus, raskused kõrgkooliõpingutes, õpingute katkestamine, kutsekeskharidus

Abstract

Challenges and dropout reasons of VET teacher students with a vocational secondary education background

Students with a vocational education background experience a number of challenges in higher education and may therefore experience increased anxiety at the beginning of their studies, which in turn increases the likelihood of dropout. At the same time, students with a background in vocational education are expected to study in the bachelor's curriculum of a VET teacher. The aim of the research is to identify the challenges experienced by VET teacher students with a vocational education background in higher education studies and the reasons for discontinuing their studies. The data was collected by conducting half structured interviews from four disruptors of VET teacher students. The inductive research approach revealed that low self-regulatory skills of students and the reasons arising from the studies proved to be a challenge. It is highlighted that the reasons for the interruption both arise from the study and the students themselves. The results indicate that it is important to support the development of self-regulation skills for VET teacher students at the beginning of their studies.

Keywords: vocational teacher training, challenges in higher education, dropout, vocational secondary education

Sisukord

Sissejuhatus	4
Kutsekeskhariduse taustaga üliõpilaste raskused kõrgkoolis.....	5
Kõrgkooliõpingute katkestamise põhjused	7
Metoodika.....	9
Valim	9
Andmete kogumine.....	10
Andmete analüüs	11
Tulemused	12
Kutsekeskharidusega üliõpilaste raskused kõrgkooliõpingutes	12
Kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused...	15
Arutelu.....	17
Tänuõnad	20
Autorsuse kinnitus.....	21
Kasutatud kirjandus.....	22
Lisa 1. Intervjuu kava	25
Lisa 2. Väljavõte QCAMap keskkonnas kodeerimisest ja kaaskodeerimisest	27
Lisa 3. Andmeanalüüsi tulemusel loodud koodid ja kategooriad.....	28

Sissejuhatus

Lähimas tulevikus on paljud kutsehariduse õpetajad minemas pensionile (HTM, 2018), kuid on leitud, et kvalifitseeritud kutseõpetajate pealekasv ei ole piisav (Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035, *s.a.*). Kõrgharidusega kutseõpetajate osakaal on viimasel aastakümnel märgatavalt vähenenud: kui aastal 2012 oli kõrgharidusega kutseõpetajaid 20,3 protsenti (Hinno, 2013), siis 2021. aasta andmete põhjal oli kvalifikatsiooninõuetele mittevastavate õpetajate osakaal kutseõppeasutuses vähenenud 14 protsendini (HaridusSilm, *s.a.*). Siiski on vajadus kvalifikatsioonitingimustele vastavate õpetajate järele suur, et rakenduks nüüdisaegne õpikäsitus ja õpetajad oleksid nõus ennast pidevalt täiendama ja olema kursis valdkonna arengutega (Tikerpuu, 2019).

Kvalifikatsiooninõuetele vastavate kutseõpetajate ettevalmistuses on oluline roll kutseõpetajakoolitusel. Tartu Ülikoolis on kutseõpetaja bakalaureuseõppekavale oodatud õppima kõik, kellel lisaks keskharidusele on omandatud mõni eriala ehk õppida on võimalik ka kutsekeskhariduse baasil ilma riigieksameid sooritamata (Tartu Ülikool, *s.a.*), kuna bakalaureuseõppesse on õigus kandideerida isikul, kellel on keskharidus või sellele vastav kvalifikatsioon (Kõrgharidusseadus, 2019).

Samas on varasemad uuringud näidanud, et kutsehariduse taustaga õppijad kogevad kõrghariduses mitmeid raskuseid. Kutsekeskharidusest kõrgharidusse liikunud õppijad võivad kogeda, et nende varasemad oskused ja arusaam õppimisest ei ole kõrghariduse omandamisel enam piisavad (Delly, 2016), nad võivad juba õpingute alguses kogeda seetõttu suuremat ärevust ning see suurendab omakorda tõenäosust õpingute katkestamiseks (Katartzi & Hayward, 2020). Varasemalt on Eestis uuritud õpingute katkestamise ja väljalangemise põhjuseid kõrghariduses üldisemalt (Jaggo, 2020) ning lisaks üliõpilaste akadeemilist motivatsiooni, selle mõju hinnetele ja kõrgkoolis püsimisele esimesel õppeaastal (Mägi, 2015). Kutsehariduse taustaga üliõpilaste raskuseid kõrgkoolis on laiemalt uuritud väljaspool Eestit (nt Delly, 2016; Katartzi & Hayward, 2020; Gill, 2020). Kuivõrd Tartu Ülikooli kutseõpetaja bakalaureuseõppekava programmijuhi Karmen Trasbergi sõnul (isiklik suhtlus, 28. oktoober 2021) on viimastel aastatel keskmiselt kuni kümnekond õpingute katkestajat, keskendutakse selles bakalaureusetöös raskustele, mida kogesid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskhariduse taustaga üliõpilased kõrgkooliõpingutes ja nende õpingute katkestamise põhjustele.

Bakalaureusetöö esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade kutsekeskhariduse taustaga üliõpilaste raskustest kõrgkoolis ning kõrgkooli katkestamiste põhjustest.

Teoreetiline ülevaade lõppeb uurimisprobleemi ning eesmärgi sõnastamisega. Seejärel antakse ülevaade uurimismetoodikast, esitatakse tulemused ja arutletakse olulisemate tulemuste üle.

Kutsekeskhariduse taustaga üliõpilaste raskused kõrgkoolis

Nagu sissejuhatuses öeldud, oodatakse Tartu Ülikooli kutseõpetajakoolitusse õppima ennekõike neid, kellel lisaks keskharidusele on omandatud mõni eriala ehk õppida on võimalik ka kutsekeskhariduse baasil ilma riigieksameid sooritamata (Tartu Ülikool, *s.a.*). Varasemate uuringute põhjal on teada, et kutseharidusest pärit üliõpilaste hulgas on erineva sotsiaalmajandusliku, keelelise ja perekondliku haridusega õpilasi (Catterall *et al.*, 2014). Erineva perekondliku hariduse all on mõeldud õpilasi, kes omandavad esimesena oma perekonnas kõrgharidust. See aga tähendab seda, et õpilaste ootused, hoiakud ja varasemad teadmised kõrghariduse õpingute osas võivad olla väga erinevad. Probleemkohana on välja toodud asjaolu, et kutsehariduse õppekavad on liiga kitsalt keskendunud konkreetse oskuse omandamisele ning puudu jääb üldõpingutest, mis arendaksid kontekstist arusaamist ja mõistmist (Nylund *et al.*, 2017). Kutseharidus keskendub konkreetsete ülesannete täitmiseks praktiliste oskuste omandamisele, et täita konkreetseid ülesandeid, samas akadeemiline haridus on suunatud rohkem süvendatud analüüsi- ja kriitilise mõtlemise oskuste arendamisele (Manuel, 2017). Liiga piiritletud oskuste arendamine ei anna õpilastele piisavalt oskusi jätkamiseks õpinguid kõrgkoolis ning need ka edukalt lõpuni viia. Hiim (2020) on toonud välja, et vajalik on luua võimalusi õpilaste liikumiseks kutsehariduse ja akadeemiliste õpingute vahel, tuua kutseharidusse akadeemilisi oskuseid arendavaid ülesandeid ning tõsta kutseõpetajate oskusi.

Kutsekeskharidusest tulnud õppurid positsioneerivad ennast ülikoolis teisiti võrreldes teiste õppuritega (Katartzi & Hayward, 2020). Õppijad ei pea oma teadmisi ja oskusi samaväärseteks võrreldes teiste üliõpilastega. See aga tähendab seda, et juba õpingute alguses kogevad kutsekeskharidusest tulnud õppijad rohkem ärevust ning see suurendab omakorda tõenäosust õpingute katkestamiseks (Katartzi & Hayward, 2020). Catterall jt (2014) tehtud uuringus toodi välja, et esimene semester on paljude õpilaste jaoks stressiperiood ning märkimisväärne arv õpilasi osutas raskustele veebikeskkonna haldamisel, tasakaalu saavutamisel õppimise, töö ja perekonna vahel, akadeemiliste tavade mõistmisel ja sobiva kirjutamisstiili kujundamisel. Sellest saab järeldada seda, et väga olulisel kohal on õpingute

alguses keskhariduses omandatud oskused, teadmised ja hoiakud, mis lihtsustavad oluliselt akadeemilisi õpinguid.

Kutsekeskhariduse lõpetajatest jätkas õpinguid kõrghariduses 2017. aastal ainult 6 protsenti (Kreegipuu & Jaggo, 2018). Delly (2016) toob välja, et kutsekeskharidusest kõrgharidusse liikunud õppijad seisavad probleemi ees, et varasemad oskused ja arusaam õppimisest ei ole kõrghariduse omandamisel enam piisavad ning vajalik on arendada akadeemilisi oskuseid iseseisvalt, nagu näiteks akadeemiline kirjutamine ja viitamine. Ilma kriitilise mõtlemise-, analüüsi-, uuringute läbiviimise- ja iseseisva õpioskusega on raske läbida kõrghariduse õpinguid ja saavutada edu akadeemilises valdkonnas (Delly, 2016). Samas on leitud, et kui üliõpilased võtavad uued raskused vastu, siis pärast esialgset üleminekuperioodi kohanetakse uute nõuetega enamasti edukalt (Catterall *et al.*, 2014) ning pärast esmaseid kohanemiskursusi omandatakse uued õppimise viisid (Barber & Netherton, 2018).

Tjukan (2017) käsitles oma lõputöös kutseõppeasutuse lõpetanute arvamusi ülikooliõpingutega toimetulekutest ning leidis, et kutsekeskharidusega üliõpilaste raskused võivad tuleneda puudulikest õpioskustest. Sarnase tulemuseni jõudis ka Vint (2017) kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste õpioskusi uurides: vähesed eesmärgistamis- ning ajaplaneerimisoskused muudavad õpingud raskeks. Osaliselt võivad olla need põhjustatud olukorrast, et kutseõpetajad õpivad sessioonõppes ning suure tõenäosusega omavad õpingute kõrvalt igapäevaseid muid kohustusi nagu täiskohaga töö ja pere. Teisalt võib põhjuseks olla see, et õppima tullakse juba küpsemas eas (Jaggo, 2020) ning varasematest õpingutest on möödas oluliselt aega (Roosalu *et al.*, 2012). Lisaks leidis Tjukan (2017), et kutsekeskharidusega üliõpilased olid väheteadlikud akadeemilisest haridusest ja leidsid, et nende varasem haridus ei õpetanud teostama uurimistöid ja hindama infot kriitiliselt. Kui õppetöö eesmärk oli kutseõpetajakoolituse üliõpilastele arusaamatu, siis oli motivatsioon ja huvi oluliselt madalam. Seevastu huvitavad teemad ja tagasiside õppejõult tõstsid õpimotivatsiooni (Vint, 2017).

Gill (2020) nimetas mitmeid praktilisi suuniseid, mis toetaksid kutsekeskharidusest liikumist ülikooli. Esiteks tuleks kutsekeskharidust pakkuvate koolide õpingutesse tuua sisse iseseisvat õppimist toetavaid ülesandeid, et iseseisev õppimine ei oleks õpilastele võõras ja ei tekitaks hirmu. Teiseks toodi uuringus välja soovitus viia sisse kutsekeskharidusse põhilised akadeemilise õpingute põhimõtted, milleks on kindlad kodutööde tähtajad ning iseseisvad uurimistööd. Olulisena toodi välja veel partnerluse tekitamine kutsekooli ja ülikoolide vahel, mis aitaks rohkematel õpilastel liikuda peale kutsekeskhariduse õpinguid edasi ülikooli (Gill,

2020). Ka kõrgkoolid, kes võtavad vastu akadeemiliselt erineva taustaga üliõpilasi, peavad edendama edukaid üleminekukogemusi mitmesuguste õppe- ja õpetamistavade kaudu, mis hõlmavad erinevusi ootustes ja varasemates kogemustes (Catterall *et al.*, 2014).

Kokkuvõttena saab tuua seda, et liikumine kutsekeskharidusest kõrgharidusse ei ole lihtne ja üliõpilased seisavad suure probleemi ees, sest varasemad õpioskused pole sageli piisavad. Vajalik on kohaneda uute oludega ning arendada akadeemilisi oskuseid iseseisvalt. Kõige raskemaks on õpingute esimene semester, kuid peale raskuste ületamist suutsid üliõpilased omandada uued vajalikud oskused nagu ajaplaneerimise oskus, akadeemiline kirjutamine ja viitamine ning eesmärgistamise oskus. Ülemineku lihtsustamiseks kutsekoolist kõrgkooli saab palju teha ära nii kutsekool kui ka kõrgkool. Kutsekooli saab tuua sisse iseseisvat õppimist toetavaid ülesandeid, kindlad tähtajad tööde esitamiseks ja samuti uurimistööd. Kõrgkoolid saavad pakkuda esimesel semestril kutsekoolist tulnud õpilastele õppeaineid, mis aitaksid kaasa akadeemiliste oskuste arengule ning motivatsiooni ja huvi hoidmiseks tuleks õpetamisel kasutada tänapäevaseid õppemeetodeid. Vajalik on tekitada kutsekoolide ja kõrgkoolide vahel partnerlussuhted, mis lihtsustaksid õpilaste liikumist kutseharidusest kõrgkooli ning ka vastupidi.

Kõrgkooliõpingute katkestamise põhjused

Jaggo (2020) toob välja, et kõrghariduse esimese astme üliõpilastest katkestab esimesel õppeaastal veerand vastuvõetutest, aga samas katkestanutest kolmandik asub järgmisel õppeaastal õppima mõnel teisel kõrghariduse õppekohal. Kõrgkooli esimese astme peamise katkestamise põhjusena esimesel aastal on üle pooltel üliõpilastel Eesti Hariduse Infosüsteemis (EHIS) toodud välja eriala sobimatus, kuid tasub tähele panna, et EHISe andmed ei kajasta katkestamise juurpõhjusteid. Õpingute katkestamise põhjusteks on võimalik koolil teha valik järgnevast klassifikaatorist: ei tule õppega toime, elukohavahetus, eriala sobimatus, muud põhjused, tööga seotud või majanduslikud põhjused, õpingutele mitteilmumine ning õppemaksu tasumata jätmine (Jaggo, 2020). Katkestamise põhjuste loend on liiga üldine ja kool ei tarvitse leida olemasolevast valikust sobivat põhjust, mis vastaks tegelikule olukorrale. Juurpõhjuste väljaselgitamiseks on vajalik saada infot otse üliõpilastelt, kes õpingud katkestasid.

Koolist väljalangevus on mitmest tegurist koosnev protsess, mida mõjutavad erinevatel aegadel mitmed riskitegurid kõikuva osakaaluga (Leilop, 2015). Näiteks Mägi (2015) uuringust selgus, et suurema tõenäosusega katkestavad üliõpilased, kelle keskmine

hinne peale esimest semestrit on madalam. Ülikooliõpingute katkestamise põhjusena on välja toodud veel seda, et tudengitel ei ole piisavalt kognitiivseid võimeid või puudub motivatsioon õpingute lõpetamiseks (Hill, 2013). Jungert jt (2014) leidsid, et kuigi õpetajakoolitusse astutakse peamiselt altruistlike motiivide tõttu, nagu soov aidata ja toetada õpilasi ning panustada ühiskonda, siis otsest seost õppima asumise motiivide ja väljalangevuse vahel ei ole. Motivatsiooni kõrval on olulisel kohal hariduslikud eesmärgid - edukamad on kõrgkoolis need üliõpilased, kellel on suuremad hariduslikud eesmärgid (Tinto, 1975). Programmi TULE uuringu aruandes (2015) tuuakse välja veel neli olulist faktorit, mis võivad viia õpingute katkestamiseni: töötamine segab, raskused juhendajaga, isiklik elu ja õpingud mujal.

Kõrghariduse katkestamiste ja väljalangenute analüüsis on toodud välja, et katkestavad pigem täiskoormusel õpinguid alustanud õppijad kui osakoormusega alustanud ja mehed katkestavad suurema tõenäosusega kui naised ning kõige rohkem väljalangejaid on vanusevahemikus 25 kuni 29 eluaastat (Jaggo, 2020). Vaadeldes täiendavalt veel soolisi õpingute katkestamise põhjuste erinevusi, siis meestel tulevad esile tööga seotud asjaolud, raskused õpingutes ja huvi kadumine, samas naistel seevastu segab õpinguid pigem isiklik elu ja raskused juhendajaga (Must *et al.*, 2015).

Võrreldes teiste valdkondadega on hariduse valdkonna katkestajate osakaal Eestis aastate jooksul olnud alla keskmise (Jaggo, 2020). On leitud, et õpetaja eriala üliõpilastel on suuremad soovid õpinguid lõpetada, samas väljalangevust ennustavad akadeemilised ja sotsiaalsed tegurid on samad nagu teistel erialadel õppijatel (Bohndick, 2020). Akadeemilised tegurid on üliõpilase oskused, mis väljenduvad otseselt üliõpilase tulemustes, aga oluline on ka üliõpilase tajus oma õppesooritusest (Tinto, 1975).

Eelnenut kokku võttes võib öelda, et kuna vajadus kvalifikatsioonitingimustele vastavate kutseõpetajate järele on suur (Tikerpuu, 2019), siis on oluline kutseõpetajakoolituse õppe pakkumine ja vastuvõetud üliõpilaste edukas õpingute lõpetamine. Kuna kutseõpetajakoolituse bakalaureuseõppesse oodatakse õppima ennekõike neid, kellel lisaks keskharidusele on omandatud mõni eriala, on kutseõpetajaks võimalik õppida ka kutsekeskhariduse baasil (Tartu Ülikool, *s.a.*). Varasemad uuringud (nt Delly, 2016; Katartzi & Hayward, 2020; Gill, 2020) mujal maailmas näitavad, et liikumine kutsekeskharidusest kõrgharidusse ei ole lihtne: kutsehariduse taustaga üliõpilastel puuduvad sageli kõrgkoolis toimetulekuks vajalikud akadeemilised oskused ning neil on suurem risk õpingud katkestada. Kirjavahetusest Tartu Ülikooli bakalaureuseõppekava programmijuhi K. Trasberg (isiklik suhtlus, 28. oktoober 2021) selgus, et kutseõpetaja erialal oli katkestajaid 2018. aastal 14,

2019. aastal 11 ning 2020. aastal 9. Samas pole teada, milliseid raskuseid kogesid need üliõpilased kutseõpetajakoolituse õpingutel ning mis viisid õpingute katkestamiseni. Sellest tulenevalt seati bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada, milliseid raskuseid kogesid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskharidusega üliõpilased ja millised olid nende õpingute katkestamise põhjused. Eesmärgist tulenevalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid raskuseid kogesid kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse katkestanud üliõpilased kõrgkooliõpingutes?
2. Millised olid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskharidusega üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused?

Autorile teadaolevalt pole Eestis seni tähelepanu pööratud kutsekeskhariduse taustaga üliõpilaste raskustele kõrgkooliõpingutes ning õpingute katkestamise põhjustele. Teema on tähtis, sest kõrgkoolid saavad pakkuda kutsekoolist tulnud õpilastele vajalikku tuge, mis vähendaks kutseõpetajate erialal õpingute katkestajate osakaalu ning seeläbi aitaks kaasa kutseõpetajate pedagoogilise kvalifikatsiooni omandamisele.

Metoodika

Lähtudes bakalaureusetöö eesmärgist, viidi läbi kvalitatiivne uurimus. Kvalitatiivne uurimus aitab mõista uuritavate kogemusi ja arusaamasid parimalt (Laherand, 2012).

Valim

Bakalaureusetöös kasutati eesmärgipärast valimit, milles Rämmeri (2014) järgi püütakse leida uuritava populatsiooni tüüpilised esindajad teatud kindlate kriteeriumite järgi. Eesmärgist tulenevalt lähtuti valimi moodustamisel järgmistest kriteeriumitest: uuringus osaleja pidi olema 1) kutsekeskharidusega, 2) Tartu Ülikooli kutseõpetaja õppekaval õpingud katkestanud viimase 5 aasta jooksul. Valimi moodustamisel lähtuti ideest, et uurimuses osalejatel ei oleks õpingute katkestamisest möödas väga pikk aeg ning et uuritavad mäletaksid raskuseid ja katkestamise põhjuseid täpsemalt.

Intervjuueritavateni jõuti läbi kutseõpetajakoolituse läbinud inimeste ning Tartu Ülikooli kutseõpetajate Facebooki gruppi edastatud postituse kaudu. Pöördumises tutvustati uuringu eesmärke ning paluti edastada info uuringu kohta inimestele, kes võiksid vastata

valimi kriteeriumitele, et nad saaksid uuringus osalemise soovi korral võtta töö autoriga ühendust. Uuritavate taustaandmed on välja toodud tabelis 1.

Tabel 1. Uuritavate taustaandmed

Nr	Pseudonüüm	Katkestamise õppeaasta	Õppekavaga tutvumine enne õpingute algust	Teadlik õpinõustamise võimalustest
1	Jaan	Teine	Jah	Ei
2	Teet	Esimene	Ei	Ei
3	Mari	Esimene	Ei	Ei
4	Katrin	Teine	Ei	Ei

Bakalaureusetöö lõpliku valimi moodustasid neli kriteeriumitele vastavat täiskasvanut, kellest kaks olid mehed ning kaks naised.

Andmete kogumine

Andmete kogumiseks kasutati bakalaureusetöös poolstruktureeritud intervjuusid. Taoline vorm võimaldas olla algselt koostatud intervjuu kava osas paindlik ja küsida vajadusel täpsustavaid küsimusi ning lisaks võimaldas see uuritaval rääkida vabas vormis ja rohkem tuua näiteid (Õunapuu, 2014).

Intervjuude läbiviimisele eelnevalt koostati intervjuu kava, mille koostamisel lähtuti bakalaureusetöö eesmärgist ja püstitatud uurimisküsimustest. Intervjuu kava koosnes sissejuhatavatest küsimustest, põhiküsimustest ning lõpüküsimusest. Põhiosas olid küsimused jaotatud kahte ossa, milleks olid: 1) kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse katkestanud üliõpilaste raskused kõrgkooliõpingutes (näiteks *Mis oli õpingutes Sinu jaoks kõige keerulisem?*) ja 2) kutsekeskharidusega üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused (näiteks *Mis põhjustel katkestasid oma õpingud?*). Esimese osa küsimuste eesmärgiks oli keskenduda raskustele, mida üliõpilased kogesid kutseõpetajakoolituse käigus. Teise osa küsimuste eesmärgiks oli katkestamise põhjuste väljaselgitamine. Intervjuu kava on tervikuna esitatud lisa 1.

Esmalt viidi läbi prooviintervjuu ühe valimi kriteeriumitele vastava uuritavaga, et selgitada välja intervjuu küsimuste arusaadavus ja sobilikkus uurimisküsimustele vastuste leidmiseks. Prooviintervjuust selgus vajadus intervjuu sissejuhatavas osas küsida kutsekeskhariduse omandatuse kohta. Oluline oli, et intervjuueeritav oleks omandanud keskhariduse kutsekoolis, mitte kutsehariduse peale keskkooli, sest see oli üheks valimi

kriteeriumiks. Lisandus sissejuhatav küsimus: *Kas omandasid keskhariduse kutsekoolis?*

Prooviintervjuud ei arvatud valimi hulka, kuna uuritaval ei olnud keskharidus omandatud kutsekoolis.

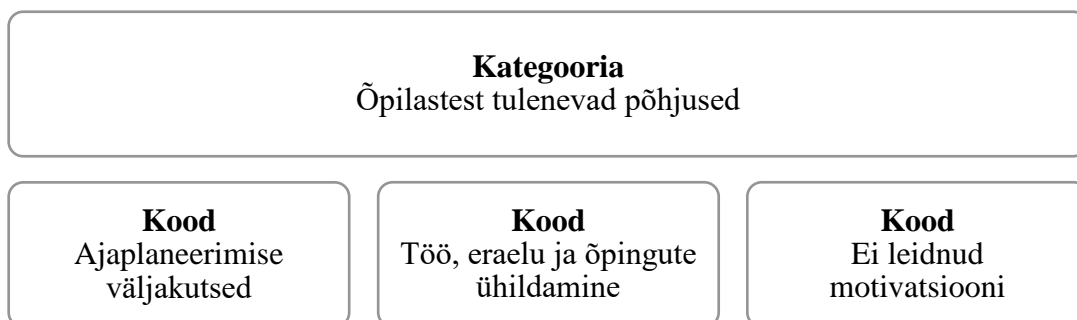
Lisaks prooviintervjuule viidi läbi veel neli intervjuud valimi kriteeriumitele vastavate uuritavatega. Intervjuud viidi läbi ajavahemikul 23. märts 2022 kuni 03. aprill 2022 keskkonna Microsoft Teams vahendusel. Uuringus osalema nõustujatele selgitati uurimistöö eesmärki, intervjuu eeldatavat kestust ja intervjuu läbiviimist veebis. Lisaks selgitati, kuidas tagatakse uuringus osalejate konfidentsiaalsus ja kuidas saadud andmeid kasutatakse. Intervjuude aeg valiti vastavalt intervjuueeritavate võimalustele. Intervjuude alguses tutvustati intervjuu salvestamise põhimõtteid ja küsiti kõigi osalejate käest üle salvestamise kohta nõusolek. Kõige lühem intervjuu kestis 24 minutit ning kõige pikem 46 minutit.

Andmete analüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati andmetest lähtuvat sisuanalüüsi, milles keskendutakse tekstide sisu ning kontekstiliste tähenduste uurimisele (Laherand, 2008).

Andmete analüüsimise esimeses etapis transkribeeriti salvestatud intervjuud kõnetuvastusprogrammi abil, mille on välja töötanud TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia labor (Alumäe *et al.*, 2019). Seejärel kuulati intervjuud uuesti üle ning tehti transkriptsioonides parandusi ja täiendusi. Ülevaatamise käigus eraldati intervjuerija tekst uuritava omast kasutades lausete ees lühendeid K (intervjuerija) ja V (intervjueritav). Intervjuude transkriptsioonide korrastamisele kulus autoril 8 tundi ning kokku tuli transkriptsiooni 28 lehekülge.

Andmete analüüsi teises etapis teostati andmete kodeerimine, mis viidi läbi vabavaralise tarkvaraga QCAmapp. Transkribeeritud intervjuud loeti korduvalt läbi, et leida tekstides uurimisküsimuste seisukohalt olulisi tähenduslikke tekstiosasid. Tähenduslikele tekstiosadele loodi sisust lähtuvad nimetused ehk koodid. Töö usaldusväärse suurendamiseks kaasati töösse kaaskodeerija. Kaaskodeerija kodeeris ühte täismahus intervjuud. Kaaskodeerija täiendas selle käigus juba olemasolevaid koode, täiendused arutati mõne aja möödudes läbi ning seejärel täpsustati loodud koode veel. Lisas 2 on toodud kuvatõmmis kodeerimisest ja kaaskodeerimisel loodud koodidest. Järgnevalt grupeeriti sarnased koodid tähenduste põhjal kategooriate alla. Näiteks joonis 1 näitab, kuidas moodustati teise uurimisküsimuse kategooria *Õpilastest tulenevad põhjused* koodid.

Joonis 1. Teise uurimusküsimuse ühe kategooria kujunemise näide

Andmeanalüüsi tulemusel moodustati esimesele uurimusküsimusele 2 kategooriat: 1) õpilaste vähesed eneseregulatsioonioskused ja 2) õppega seonduvad probleemid. Teisele uurimusküsimusele moodustati 2 kategooriat: 1) õpilasest tulenevad põhjused ja 2) õppest tulenevad põhjused. Lisas 3 on toodud välja andmeanalüüsi tulemusel loodud koodid ja kategooriad.

Bakalaureusetöö käigus peeti kinni hea teadustava aspektidest (Hea teadustava, 2017):

- 1) uuringus osalejad osalesid uuringus vabatahtlikult ning neile ei avaldatud survet,
- 2) intervjuude salvestamise osas küsiti nõusolekut, 3) uurimustöö autor suhtus tulemustesse objektiivselt.

Tulemused

Bakalaureusetöö käigus läbiviidud uuringu eesmärgiks oli selgitada välja, milliseid raskuseid kogesid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskharidusega üliõpilased ja millised olid nende õpingute katkestamise põhjused. Järgnevalt esitatakse uurimistulemused kahe uurimisküsimuse kohta kategooriate kaupa. Tulemuste illustreerimiseks kasutatakse intervjuudest tsitaate, mis on keeleliselt muudetud töö autori poolt ehk eemaldatud on korduvad sidesõnad. Tähistust /.../ kasutati ebavajalike tekstiosade väljajätmiseks ning tsitaadid on esitatud kaldkirjas. Konfidentsiaalsuse tagamiseks asendati intervjuueeritavate nimed tsitaatides pseudonüümidega.

Kutsekeskharidusega üliõpilaste raskused kõrgkooliõpingutes

Esimese uurimisküsimuse “Millised raskuseid kogesid kutseharidusega kutseõpetajakoolituse katkestanud üliõpilased kõrgkooliõpingutes?” andmeanalüüsi käigus loodi kaks kategooriat: õpilase vähesed eneseregulatsioonioskused ning õppega seonduvad probleemid.

Õpilaste vähesed eneseregulatsioonioskused. Uuringus osalejad tõid raskusetena esile puudujäägid ajaplaneerimise oskuses. Uuritavad kirjeldasid, et katsumuseks oli planeerida aega selliselt, et kodutöösid saaks teha kiirustamata. Leiti ka seda, et raskuseks osutus planeerida oma aega töö ja kooli vahel.

Ei planeerinud oma aega nii hästi läbi, et ilusti rahulikult [kodutöösid] teha. (Jaan)

Uuritavad kirjeldasid, et tuli rohkem leida aega õpinguteks kui olid sisseastumisel arvestanud ning see valmistas raskust. Täiendavalt toodi välja ka seda, et enese motiveerimine õpingute käigus oli raske ning lihtsam oli asjade tegemist edasi lükata. Uuritavad põhjendasid seda sellega, et ülikoolis kohapeal oli koos kaasõppijatega õppeülesandeid tehes kergem leida motivatsiooni kui üksinda kodus tehes. Intervjueeritavate sõnul oli raskusteks ka nõrk akadeemiline ettevalmistus. Uuritavad kirjeldasid, et eelnev hariduslik ettevalmistus oli võrreldes teiste õpilastega nõrgem ning seda just üldainetes, milles oli vajalik teha kirjandusest kokkuvõtteid ja kirjutada esseesid.

Olulise raskusena toodi välja ka eesmärgistamise oskuse puudujääke. Uuritavad selgitasid, et keeruline oli leida eesmärki ja tahtejõudu, kui pidi läbima õppeained, mis olid varasemate täiendkoolituste käigus mingis osas juba läbitud. Samas oli ka neid, kes tõid välja, et nad ei seadnud endale õpingute alguses eesmärke. Uuritavad kirjeldasid, et õpe ei pakkunud praktilist väärtust ning oli rohkem kohustus, mida täideti tööandja jaoks. Mingid asjad pidid olema tehtud ning ei olnud selge, milline oli tehtavate õppeainete eesmärk õppekavas tervikuna.

Õppega seonduvad probleemid. Uuritavad tõid välja sissejuhatava kursuse puudumise ülikooliõpingutesse. Sissejuhatavat kursust peeti oluliseks seetõttu, et ülikooli õpingud erinevad oluliselt teistes õppeasutustes õppimisest ning tuleb olla oluliselt iseseisvam oma õpingutes. Peale selle toodi välja ka kutseõpetajakoolituses kõrget õppekoormust. Uuritavad selgitasid, et õppekoormus ei olnud kõrge pidevalt, vaid oli kõrge mingitel perioodidel ning see osutus neile raskuseks.

Lisaks toodi välja probleemid distantsõppele minekul. Intervjueeritavad kirjeldasid, et motivatsiooni leidmine distantsõppel oli raske ning oluliseks peeti kaasõpilastega ühises klassiruumis koostegemist ning kursusekaaslaste tuge füüsilises klassiruumis.

Selle kohta võib öelda niimoodi, et see on nagu kõikide õpilastega tänapäeval. Kui kodus mingisuguseid asju teed üksinda, siis see enda motiveerimine on keerulisem. Kui sa oled ühtses ruumis, siis on motivatsiooni lihtsam leida. Sa oled kuskil koha

peal, kus neid asju teha. Nagu tavakoolis samamoodi, siis üks distantsoõppe ajal õppimine on kõigil nõrgem. Edasilükkamine on kergem. (Jaan)

Uuringus osalenute hulgas oli ka neid, kes tõid välja õpivõlgnevuste tekke. Toodi välja, et õppevõlgnevuste tagajärjel tekkis rahulolematust õppetulemustega.

Intervjueeritavate vastusest selgus ka see, et raskuseid osutus õppejõudude vananenud õppemeetodid. Uuritavad tõid välja, et vananenud õppemeetodite kasutamine õppejõudude poolt tekitas vastumeelsust ning selle tulemusel kadus tahe areneda.

Viiekümnendates õppejõud räägib sulle auditooriumi ees samal ajal näidates slaidide pealt infot ja seda ise põhimõtteliselt maha lugedes. Selline loenguvorm, kus sa näitad slide ja loed sealt teksti maha, on tänasel päeval täielikult iganenud. Õppejõud rääkis iseendale ja see oli mulle nii vastumeelne, et õpime professionaalide käe all, kes ise käituvad risti vastupidiselt enda räägitule. Ma ei näinud nende enda poolset arengut ja siis kadus tahe ka mul endal areneda. (Teet)

Lisaks toodi välja, et ei nähtud eesmärki ja praktilist vajadust õpingutes. Uuritavad kirjeldasid, et õpingutes oli õppeained, millel ei nähtud suuremat eesmärki õppekavas tervikuna. Intervjueeritavatel oli enne õppima asumist mitmeid ootusi seoses kutseõpetajakoolitusega ning kirjeldustest ilmnis, et kutseõpetajakoolituses õpitu ei vastanud nende esialgsetele ootustele. Näiteks loodeti saada rohkem teadmisi täiskasvanute õpetamiseks.

Ma nagu kujutasin rohkem ette, et me ikkagi tegeleme rohkem kutseõppega ja kutseõppes vajaminevate oskuste omandamisega. Aga see, mida siis /.../ pakuti, siis seda läheb rohkem vaja /.../ põhikooli või algkooli õpetajatele. (Jaan)

Samas oli ka neid, kes tõid välja, et soov oli omandada teadmisi laiemalt õpetamisest üldse ning nende jaoks oli oluline, et ei keskendutud koheselt ainult kutsekooli õpilaste õpetamisele.

Kui lähen õppima kutseõpetajaks, siis ma hakkangi õppima nii-öelda rohujuure tasandilt, kuidas olla kutseõpetaja või üldse kuidas olla laiemas mastaabis üldse õpetaja. Peale esimest poolt aastat selgus, et antud õppekava on üles ehitatud juba töötavale ja praktiseerivale kutseõpetajale. (Teet)

Uuritavate seas oli ka neid, kes pidasid oluliseks tuua välja varasema õpetamise kogemuse puudumise. Üks intervjueeritavatest väljendas ootust, et õpe annab teadmised kutseõpetaja

elukutse kohta nii öelda rohujuure tasandilt, kuid tema jaoks selgus alles õpingute käigus, et õppekava on mõeldud pigem töötavale kutseõpetajale:

Ma rõhutaks siin kogemuste puudumise väljakutset, sest kui sa ikkagi lähed nullist pedagoogikamaailma ja pead hakkama sellega põhimõtteliselt omal käel tutvuma, sest õppejõud eeldavad, et sa oled juba sellega kursis. (Teet)

Intervjuu katkend näitlikustab olukorda, kus varasema pedagoogiliste oskuste puudumine oli raskuseks õpingute käigus ning uuritavad pidid iseseisvalt nägema vaeva teadmiste omandamiseks.

Vastusena esimesele uurimusküsimusele võib kokkuvõtvalt öelda, et kutsekeskharidusega üliõpilaste raskused kutseõpetajakoolituses on seotud üliõpilaste vähese eneseregulatsiooni oskustega ning õppega seonduvate probleemidega. Vähese eneseregulatsiooni oskustena tuuakse välja puudujääke ajaplaneerimise oskustes, motivatsioonis, eesmärgistamise oskustes ning töö ja õpingute ühildamise raskuseid ja nõrka akadeemilist ettevalmistamistust. Õppega seonduvate raskustena toodi esile kõrget õppekoormust, distantsõppega tekkinud probleeme ning õpivõlgnevusi. Lisaks toodi välja, et kutseõpetajakoolitus ei pakkunud praktilist väärtust, õpe ei vastanud ootustele ja õppejõudude õppemeetodid õpetamisel olid vananenud.

Kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused

Teise uurimisküsimuse “Millised olid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskharidusega üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused?” andmeanalüüsi käigus loodi kaks kategooriat: õpilastest tulenevad põhjused ning õppest tulenevad põhjused.

Õpilastest tulenevad põhjused. Uuringus osalejad tõid katkestamise põhjusena välja ajaplaneerimise raskused. Uuritavad kirjeldasid, et raskusi valmistas õpingute iseseisev planeerimise vajadus just valikainetes.

Need olid /.../ õppeained /.../ mis olid valikulised. Need tuli ka veel teha. Igaüks ise valib endale vabalt. /.../ Valikulised ained oli kõik ikkagi nädala sees ehk siis jällegi võta endale paar korda veel lisaks vaba aega, lisaks sellele kahele nädalavahetusele. (Mari)

Lisaks toodi õpingute katkestamise põhjusena välja ka raskusi töö, eraelu ja õpingute ühildamisel. Siinkohal kirjeldati, et õpingute käigus tuli teha pidevalt ohverdusi töö või pere arvelt.

Tööd väga palju hakkas segama, et ma pidin kooli pärast liiga palju tööd ära ohverdama. Kuna ma ise otsustan oma majandusliku olukorra üle /.../, siis see kõik oli päris keeruline, ütleme niimoodi. Ma polnud valmis loobuma nii palju oma majanduslikust olukorrast. (Mari)

Intervjuu katkend näitlikustab olukorda, et ei oldud valmis loobuma nii suures mahus oma majanduslikust heaolust. Uuritavate kirjeldasid, et nende töö iseloomust tulenevalt oli põhiline sissetuleku teenimise aeg nädala lõpud ning see oleks tähendanud sissetuleku olulist vähenemist. Lisaks oli ka neid, kes tõid välja asjaolu, et olid tegevad kutseõpetajad ning koormus tööl oli kõrge, mis ei võimaldanud piisavalt aega pühendada õpingutele. Uuritavate seas oli ka neid, kes tõid välja, et ei suudetud leida endas motivatsiooni, kui õpingutes ilmnes vasturääkivusi teooria ja praktilise elu vahel.

Reaalne elu ja õppekava ei läinud kokku. Töötad töökohal kutsekoolis ja siis see, mida õppekavas pakutakse teadmiste täiendamiseks. Ei läinud kokku, sest ma ju tean, millised kutsekoolis õpilased on. Ma õpetan praktilisi ained, mitte teooriat. (Jaan)

Õppest tulenevad põhjused. Uuringus osalejad tõid katkestamise põhjustena välja liigse akadeemilisuse õpingutes. Uuritavad iseloomustasid akadeemilisust kui liiga teoreetilist ja traditsioone järgivat õpet. Samas tõdeti, et see on Tartu Ülikooli eripära. Intervjuud osutasid ka õppekava sobimatusele ja selle tajutud ebaloogilisele ülesehitusele. Uuritavad kirjeldasid, et segadust tekitasid õppeainete järjestus ning mingid oskused, mida oleks läinud vaja varasemate õppeainete läbimiseks, tulid õpetamisele alles teisel õppeaastal. Selgus, et see tekitas õppijates segaseid tundeid ning motivatsiooni langust. Lisaks toodi välja õppejõudude vananenud õppemeetodid, mis viisid motivatsiooni languseni, sest kutseõpetajakoolituse õpingute käigus rõhutati vajadust teada ja praktiseerida tänapäevaseid õppemeetodeid õpilaste kaasamiseks.

Uuringus osalenute hulgas oli neid, kes tõid välja praktilise väärtuse puudumise õpitavates õppeainetes. Leidsid ka neid, kes kirjeldasid katkestamise põhjusena asjaolu, et täiskasvanud õppurite õpetamisele suunatud õppeaineid oli vähe ning keskenduti rohkem nooremate õppurite õpetamisele. Sellest tulenevalt saadi aru, et koolitamiseks ja õpetamiseks

pole vaja kutseõpetajakoolituse läbimist, sest see õpe ei anna sissetulekule õpetajana midagi juurde.

Kokkuvõttena teisele uurimusküsimusele saab öelda, et katkestamise põhjustena toodi välja nii õppijast tulenevaid kui ka õppest tulenevaid põhjuseid. Õppijast tulenevate katkestamise põhjustena kirjeldati raskusi iseseisvas õpingute planeerimises kui ka töö, eraelu ja õpingute ühildamises. Õppest tulenevate põhjustena toodi esile liigset akadeemilisust ülikoolis, õppejõudude vananenud õppemeetodeid, õppekava sobimatust ja praktilise väärtuse puudumist edasiseks eluks.

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid raskuseid kogesid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskharidusega üliõpilased ja millised olid nende õpingute katkestamise põhjused. Järgnevalt arutletakse uurimisküsimuste kaupa olulisemate uuringutulemuste üle ning seostatakse neid varasemate uuringute ja teoreetiliste seisukohtadega. Samuti esitatakse ülevaade töö kitsaskohtadest ja praktilisest väärtusest. Lisaks antakse soovitusi edasisteks uurimissuundadeks.

Esimese uurimusküsimuse “Millised raskuseid kogesid kutseharidusega kutseõpetajakoolituse katkestanud üliõpilased kõrgkooliõpingutes?” tulemustest selgus, et raskused õpingutes tulenesid ühelt poolt õppijate endi puudulikest eneseregulatsioonioskustest, aga ka õppega seotud teguritest. Tulemused näitavad, et kutsekeskhariduse taustaga õppijatel oli katsumuseks ajaplaneerimine õppetegevuse käigus, samuti osutati õppetegevuse eesmärgistamise puudujääkidele. Samale järeldusele on jõudnud varasemalt Vint (2017), kes uuris mittetraditsiooniliste õppijate õpioskuseid kõrgkoolis kutseõpetaja õppekaval õppimiseks ja selgus, et kutseõpetajate erialal õppijatel jäi puudulikuks eesmärgistamis- ning ajaplaneerimise oskusest. On tõestatud, et edukamad on kõrgkoolis need üliõpilased, kellel on suuremad hariduslikud eesmärgid (Tinto, 1975). Lisaks selgus siinsetest uurimustulemustest, et õppel ei nähtud eesmärki ja praktilist vajadust, kuid samas toodi ka välja, et õpingute alguses ei oldud püstitatud endale õppega seonduvaid eesmärke. Ka Vint (2017) leidis, et kui õppetöö eesmärk oli kutseõpetajakoolituse tudengile arusaamatu, siis oli motivatsioon madalam. Seega on eesmärgistamise oskus õppeprotsessis oluline osa ning aitab saavutada edu kõrgkooli õpingutes. Samas on olulisel kohal ka õppejõudude poolt õppeainete eesmärkide selgitamine ja üliõpilastele arusaadavaks tegemine.

Siinsetest uurimustulemustest ilmnes ka see, et raskusteks osutus nõrk akadeemiline ettevalmistus ning seda just võrdluses teiste õpilastega, kes õppisid kutseõpetajakoolitusel. See tulemus on kooskõlas varasemate uurimustulemustega, mille kohaselt kutsekeskharidusest kõrgharidusse liikunud õppijad seisavad probleemi ees, et varasemalt omandatud oskused ei ole kõrghariduse omandamisel enam piisavad ning vajalik oli arendada akadeemilisi oskuseid (Delly, 2016). Kõrgkoolis õppimisel on vajalikud akadeemilised oskused ning ilma nendeta ei saa läbida kõrgkooliõpinguid. Kõrgkoolid, kes võtavad vastu akadeemiliselt erineva taustaga üliõpilasi, peavad edendama edukaid üleminekukogemusi mitmesuguste õppe- ja õpetamistavade kaudu, mis hõlmavad erinevusi ootustes ja varasemates kogemustes (Catterall *et al.*, 2014). Näiteks on võimalik valikainetena pakkuda õppeained, mis aitavad arendada akadeemilisi oskuseid.

Raskusi pakkus uuringus osalejatele ka töö ja kooli vahel tasakaalu leidmine. Ka Catterall jt (2014) tehtud uuringus toodi välja, et märkimisväärne arv õpilasi osutas raskustele tasakaalu leidmisel õppimise, töö ja perekonna vahel. Intervjueeritavad kirjeldasid, et polnud arvestanud sellises mahus õppetööle kuluvale ajale. Seega on oluline juba sisseastumise hetkel mõista, et õpinguteks on vaja leida aega juba olemasolevate igapäevaste tegevuste kõrvalt ning teha teadlike valikuid.

Uurimistulemustest ilmnesid, et raskusi valmistas ka ootustele mittevastav õppekava. Uuritavad kirjeldasid, et ootasid rohkem kutseõpetajale suunatud õppeaineid, mis keskenduvad kutsekoolide õpilaste õpetamisele. Samas selgus intervjuudest, et õpingute alguses ei tutvutud õppekavaga ning selle sisuga. Lisaks toodi välja, et ei oldud teadlikud, et õppima oodatakse juba praktiseerivaid kutseõpetajaid. Seega on oluline sisseastumise otsuse tegemise hetkel leida aeg ning tutvuda õppekorralduse ja õppekava. Kutsekoolid saavad pakkuda õppijatele võimalust saada nõustamist edasistest õppimise võimalustest kõrgkoolis, et teha valik läbimõeldult ning mitte esmase emotsiooni ajendil. Lisaks toob Gill (2020) välja partnerluse tekitamise kutsekooli ja ülikoolide vahel, mis aitaks rohkematel õpilastel suunduda edasi kõrgkooli (Gill, 2020).

Uurimistulemused näitasid, et raskusteks osutusid õppejõudude vananenud õppemeetodid. Uuritavad kirjeldasid, et selle tagajärjel tekkis vastumeelsus ning see omakorda võttis soovi areneda. Sama seisukohta kinnitab Tjukan (2017), kes toob välja õppejõudude vanameelsed hoiakud õpetamisel, mis omakorda vähendasid õpilastes motivatsiooni. Saame järeldada, et kutseõpetajakoolituse üliõpilaste jaoks on olulisel kohal tänapäevaste õppemeetodite kasutamine, kuna seda oodatakse ka kutseõpetajakoolituse

lõpetanutelt. Ka Tikerpuu (2019) toob välja, et kvalifikatsioonitingimustele vastavaid õpetajad on vaja, et rakenduks nüüdisaegne õpikäsitus ning õpetajad peavad olema kursis valdkonna arengutega.

Teise uurimisküsimuse “Millised olid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskharidusega üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused?” analüüsimisel selgus, et katkestamise põhjused tulenesid nii õppijatest endist kui ka õppest. Varasematest uuringutest on ilmnunud, et mehed katkestavad suurema tõenäosusega kui naised (Jaggo, 2020), siis siinsed tulemused soolisi erinevusi ei näidanud. Samas õpingute katkestamise aja osas eristus selgelt see, et teisel õppeaastal katkestanud töid põhjustena välja õppest tulenevaid ning esimesel õppeaastal katkestanud õppijast tulenevaid põhjuseid.

Õpingute katkestamise põhjusena toodi välja töö, eraelu ja õpingute ühildamise keerukus ning ei oldud valmis loobuma nii suures mahus oma majanduslikust heaolust ja perega veedetavast ajast õpingutest saadavate teadmiste kasuks. Selle tulemusel tehti otsus õpingud katkestada. Ka programmi TULE uuringu aruandes (2015) tuuakse välja oluliste katkestamiste faktoritena asjaolusid, et töötamine segab ja isiklik elu. Seega on oluline sisseastumisel tuua välja, et õppimine ei toimu ainult kohapeal, vaid tuleb leida ka aega iseseisvalt õppimisega tegeleda. Samuti tuleb teadlikult esimesel õppeaastal arendada õpilastes ajaplaneerimise oskusi. Lisaks leida võimalusi, kuidas kutsekoolid saavad pakkuda tuge juba töötavatele kutseõpetajatele kutseõpetajakoolituse läbimise ajaks.

Tulemused osutavad, et katkestajad ei olnud oma õpitulemustega peale esimest semestrit rahul, sest tekkisid õpivõlgnevused. Mägi (2015) on uurinud üliõpilaste motivatsiooni ning leidis, et suurema tõenäosusega katkestavad üliõpilased, kelle keskmine hinne peale esimest semestrit on madalam. Seega peaks kõrgkool pöörama tähelepanu õpilastele, kellel on tekkinud peale esimest semestrit õpivõlgnevused.

Uurimustulemused näitasid, et katkestamise üheks põhjuseks oli õpingute liigne akadeemilisus. Akadeemilisust kirjeldasid uuritavad liiga teoreetilise ja traditsioone järgivana. Kui kutseharidus keskendub konkreetsete ülesannete täitmiseks praktiliste oskuste omandamisele, siis akadeemiline haridus arendab rohkem süvendatult analüüsioskuseid ja kriitilise mõtlemise (Manuel, 2017) ning kontekstist arusaamise ja mõistmise oskuseid (Nylund *et al.*, 2017). See tähendab aga seda, et õppija peab oma oskusi arendama ning võtma omaks akadeemilised tavad.

Käesolev bakalaureusetöö tugines kvalitatiivsel uuringul ning seetõttu ei saa esitatud tulemuste põhjal teha üldistusi kõikide kutsekeskharidusega üliõpilaste kohta, kes asuvad

õppima kutseõpetajakoolitusel. Samas aitab kvalitatiivne uurimismeetod mõista sügavamalt uuritavate kogemusi ja arusaamasid (Laherand, 2012) ning siinne uurimus tõi esile just kutseõpetajakoolituse katkestanute kogemused. Peamise kitsaskohana, läbi viidud uurimuses, saab välja tuua selle, et töö autor püüdis leida uuritavaid, kuid ei leidnud osaleda soovijaid. See võis tuleneda uuritava teema tundlikkusest ehk katkestajad ei soovi tuua välja isiklike ebaõnnestumisi uuringutes. Samas võisid ka uuringus osalejad alati mitte avada kõiki raskuseid ja katkestamise põhjuseid intervjuude käigus. Lisaks viidi intervjuud läbi veebikeskkonna vahendusel ning Novic (2008) toob välja, et reaalse kontakti puudumine võib soodustada intervjuueritavate avatust, teisalt võib see mõjutada andmete analüüsi ja tulemuste tõlgendamist.

Bakalaureusetöö praktiliseks väärtuseks peab autor eelkõige seda, et autorile teadaolevalt pole Eestis seni tähelepanu pööratud kutsekeskhariduse taustaga üliõpilaste raskustele kõrgkooliõpingutes ning õpingute katkestamise põhjustele. Töö tulemused aitavad kõrgkoolidel mõista kutsekeskhariduse taustaga üliõpilaste raskuseid ja katkestamise põhjuseid sügavuti ning pakkuda kutsekeskharidusest tulnud õpilastele vajalikku tuge õpingute käigus. See omakorda aitab vähendada kutseõpetajate erialal õpingute katkestajate osakaalu.

Edasist uurimist vääriskid kutseõpetajakoolituse lõpetanud kutsekeskhariduse taustaga üliõpilaste väljakutsed õpingute käigus ning kuidas need ületati. Saadud tulemusi saaks kõrvutada käesoleva uurimuse käigus saadud tulemustega ning leida erinevusi õpingute katkestajate ja lõpetajate vahel. See aitaks leida võimalusi, kuidas kõrgkool saaks toetada veelgi enam kutsekeskharidusest tulnud õpilasi. Lisaks vääriskid uurimist ka üldisemalt hetkel õppivate kutseõpetajakoolituse üliõpilaste väljakutsed õpingute käigus. Selline uurimine võimaldab uurida kvantitatiivselt õpingute käigus tekkivaid väljakutseid ja leida statistilisi seoseid.

Tänuõnad

Tänan kõiki uuringus osalenuid, kes olid nõus jagama enda kogemusi. Suured tänud oma juhendajale Liana Roosile, kes andis piisavalt vabadust, aga samas oli alati olemas kui oli vaja anda nõu ning abistada. Samuti tänan oma peret, kes igakülgsest toetas töö valmimise protsessi.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Liina Jundas

/allkirjastanud digitaalselt/

23.05.2022

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah. (2019). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *arXiv preprint arXiv:1901.03601*.
- Barber, T., & Netherton, C. (2018). Transitioning between vocational and university education in Australia: the impact of the vocational education experience on becoming a university student. *Journal of Vocational Education & Training*, 70(4), 600-618.
- Bohdick, C. (2020). Predictors of dropout intentions in teacher education programmes compared with other study programmes. *Journal of Education for Teaching*, 46(2), 207-219.
- Catterall, J., Davis, J., & Yang, D. F. (2014). Facilitating the learning journey from vocational education and training to higher education. *Higher Education Research & Development*, 33(2), 242-255.
- Delly, P. (2016). “Your brain just freaks out!”—Understanding VET articulants’ transition experience using Bourdieu’s notions of habitus and field. *Journal of Academic Language and Learning*, 10(1), A20-A34.
- Gill, A. J. (2020). The thoughts, feelings and perceptions of sport and exercise students progressing from vocational education and training to academic education. *Journal of Further and Higher Education*, 44(6), 795-808.
- HaridusSilm (s.a.). <https://www.haridussilm.ee/ee/kutsehariduse-tulemuslikkus>
- Haridusvaldkonna arengukava 2021 – 2035 (s.a.).
https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_27okt.pdf
- Hea teadustava (2017). <https://www.eetika.ee/et/eesti-hea-teadustava>
- Hiiim, H. (2020). The quality and standing of school-based Norwegian VET. *Journal of Vocational Education & Training*, 72(2), 228-249.
- Hill, A.P. (2013). Motivation and university experience in first-year university students: A self determination theory perspective. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 13, 244–254.
- Hinno, K. (2013). *Kutseõpetajate koolituse analüüs Eesti Hariduse Infosüsteemi andmete põhjal*. Tallinn
- HTM (2018). *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu talis 2018 tulemused. I osa*.
https://www.hm.ee/sites/default/files/talis_eesti_raporti_i_osa_0.pdf

- Jaggo, I. (2020). *Katkestamine ja väljalangemine kõrghariduses 2011/12-2018/19*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Jungert, T., Alm, F., & Thornberg, R. (2014). Motives for becoming a teacher and their relations to academic engagement and dropout among student teachers. *Journal of Education for Teaching*, 40(2), 173-185.
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Katartzi, E., & Hayward, G. (2020). Transitions to higher education: the case of students with vocational background. *Studies in Higher Education*, 45(12), 2371-2381.
- Kreepuu, T., Jaggo, I. (2018). *Õpingute jätkamine pärast üldkeskharidust*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Kõrgharidusseadus (2019). *Riigi Teataja I*, 16.06.2020, 9.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/116062020009>
- Laherand, M.-L. (2012). *Kvalitatiivne uurimisviis*. 3. Tr. Sulesepp.
- Leilop, L. (2015). *Kutsekoolist väljalangevuse riskitegurite ja ennetusmeetmete kirjeldus kutsekoolist väljalangenute hinnangul*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Manuel, M. E. (2017). Vocational and academic approaches to maritime education and training (MET): Trends, challenges and opportunities. *WMU Journal of Maritime Affairs*, 16(3), 473-483.
- Must, O., Must, A., & Täht, K. (2015). *Programmi TULE uuringu "Haridustee valikud ning õpingute katkestamise asjaolud Eesti kõrghariduses" aruanne*.
<http://dspace.ut.ee/handle/10062/49551>
- Mägi, M. (2015). *Esmakursuslaste motiveeritus, õpitulemused ja kõrgkooliõpingute katkestamine esimesel õppeaastal: longituuduuring*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Novick, G. (2008). Is there a bias against telephone interviews in qualitative research? *Research in nursing & health*, 31(4), 391-398.
- Nylund, M., Rosvall, P. Å., & Ledman, K. (2017). The vocational–academic divide in neoliberal upper secondary curricula: the Swedish case. *Journal of Education Policy*, 32(6), 788-808.
- Roosalu, T., Roosmaa, E.-L., Saar, E., & Tamm, A. (2012). *Mittetraditsiooniline tudeng kõrgkoolis. Primus projekti Õppija 2.0 uuring*.

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40755/KHaridus_mittetrad_tudeng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Rämmer, A., (2014). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. *Valimi moodustamine*. <http://samm.ut.ee/valimid>
- Tartu Ülikool (s.a.). *Kutseõpetaja*. <https://www.ut.ee/et/ut-oppekavad/kutseopetaja>
- Tikerpuu, M. (2019, 27. juuni). Kuidas leevendada kutseõpetajatega seotud probleeme? <https://www.employers.ee/uudised/kuidas-leevendada-kutseopetajatega-seotud-probleeme/>
- Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of educational research*, 45(1), 89-125.
- Tjukan, M. (2017). *Kutseõppeasutusest ülikooli: kutseõppeasutuse lõpetanute arvamused ülikooliõpingutega toimetulekust*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Vint, J. (2017). *Mittetraditsioonilise õppija õpioskused kõrgkoolis kutseõpetaja õppekaval õppimiseks*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatavad küsimused:

1. Kas omandasid keskhariduse kutsekoolis?
2. Millise kutseeriala omandasid koos keskharidusega?
3. Kas kutsekeskhariduse omandamisel sooritasite riiklikud lõpueksamid?
 - a. Kui Jah, siis mitu ning millised?
4. Millal otsustasite astuda sisse Tartu Ülikooli kutseõpetaja erialale?
5. Palun kirjeldage, kuidas tekkis mõte astuda sisse kutseõpetaja erialale?
6. Kas kutseõpetaja õppekava oli Teie esimene valik kõrgkooli sisseastumisel?
7. Kui palju aega oli sisseastumise hetkeks möödunud kutsekeskhariduse õpingutest?

Põhiosa

I Kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse katkestanud üliõpilaste raskused kõrgkooliõpingutes

1. Missuguse eesmärgiga alustasite õpinguid?
2. Kuivõrd olite enne õpingute algust (sisseastumisel) tutvunud õppekava sisuga?
 - a. Kuidas see õppekava Sulle sobis?
3. Kuidas muutus Teie arusaam erialast ja õppekavast õpingute käigus?
4. Mida kujutasite ette, et õppima hakkate?
5. Milliseks õpingud tegelikult kujunesid?
6. Milline oli õppekoormus Sinu jaoks õpingute käigus?
7. Milliseid raskusi kogesid õpingutes?
8. Mis oli õpingutes Sinu jaoks kõige keerulisem?
9. Kuidas tundsid end võrreldes teiste üliõpilastega?
 - a. Kuidas kool toetas teadmiste ühtlustamist?

II Kutsekeskharidusega üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused

1. Mitmendal semestril otsustasid Tartu Ülikooli kutseõpetaja eriala õpingud katkestada?
2. Kui suure osa õppekava mahust selle aja jooksul olid läbinud?
 - a. Kui ei läbinud midagi, siis miks Sa ühegi aine läbimiseni ei jõudnud?
 - b. Kuidas hindasid oma õppeedukust õpingute vältel?
3. Kas peale katkestamist jätkasite õpinguid mõnel teisel Tartu Ülikooli erialal või mõnes teises õppeasutuses?
 - a. Kui Jah, siis mis ajendas seda tegema?

4. Mis põhjustel katkestasid oma õpingud?
5. Kuidas hindate katkestamise põhjuseid tagantjärele nüüd?
6. Kuivõrd olite teadlik õpinõustamist ja kas kasutasid seda võimalust?
 - a. Kui kasutasite, siis kas ja millisel määral mõjutas see Sinu otsust õpinguid katkestada?

Milliseid toetusi või teenuseid oleksite vajanud õpingute vältel, et oleksite otsustanud õpinguid jätkata?

Lõpüküsimus:

1. Mida sooviksid veel lisada selle temaga seoses, mille kohta ma ei küsinud?

Lisa 2. Väljavõte QCAmap keskkonnas kodeerimisest ja kaaskodeerimisest

2. Millised olid kutsehariduse taustaga kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused?

< Original

Coder-Agreement >

K: Milliseid toetusi või teenuseid oleksid siis vajanud, et sa oleksid oma õpinguid jätkanud?

V: Ma arvan, et see üks probleem, mis ma enne ka mainisin, oligi seesama asi, et kuna õppes lähtuti väga suure osa sellest, et õpe ei olnud suunatud täiskasvanutele. Kuna ma olen praegu nelikümne ja oligi palju sellist lihtsalt tegemise pärast asja, mis ei läinud kokku selle praktilise asjaga. Ma arvan, see õpe oleks töötanud väga hästi sellisel kujul, et kui ma oleksin lõpetanud näiteks gümnaasiumi ja siis läinud edasi ülikooli õppima. Siis kindlasti oleks õppena toiminud. Aga sellised kujul, et ma näen nagu reaalselt elu ja siis ma kuulan erinevaid loenguid, mida siis ülikoolis anti. See ei lähe siis kokku selle reaalse eluga. Minule isiklikult selline teema ei sobi. Mis kasu on sellest õppest, kui ma ei saa nagu rakendada praktilises elus. Kas see oli nüüd saada aru?

RO1-4

RO1-3

Et näha õpetaja näekuvamärke

Lisa 3. Andmeanalüüsi tulemusel loodud koodid ja kategooriad

Uurimusküsimus	Kategooria	Kood
Milliseid raskuseid kogesid kutseharidusega kutseõpetajakoolituse katkestanud üliõpilased kõrgkooliõpingutes?	Õpilaste vähesed eneseregulatsioonioskused	Ajaplaneerimise oskuse puudujäägid Enese motivatsiooni leidmine Eesmärgistamise oskus Akadeemiline ettevalmistus nõrk Töö ja õpingute ühildamine
	Õppega seonduvad probleemid	Õppekoormus kõrge Ei näinud eesmärki/praktilist vajadust Probleemide tekkimine distantsõppel Õpivõlgnevused Õppejõudude vananenud meetodid Ootustele mittevastav õpe
Millised olid kutseõpetajakoolituse õpingud katkestanud kutsekeskharidusega üliõpilaste õpingute katkestamise põhjused?	Õpilastest tulenevad põhjused	Ajaplaneerimise raskused Töö, eraelu ja õpingute ühildamine Ei leidnud motivatsiooni
	Õppest tulenevad põhjused	Praktilise väärtuse puudumine Õppekava sobimatus/ebaloogiliselt ehitatud ülesse Õppejõudude vananenud meetodid Liigne akadeemilisus

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liina Jundas,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kutsekeskharidusega kutseõpetajakoolituse üliõpilaste raskused ja õpingute katkestamise põhjused“, mille juhendaja on Liana Roos, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Liina Jundas

23.05.2022